

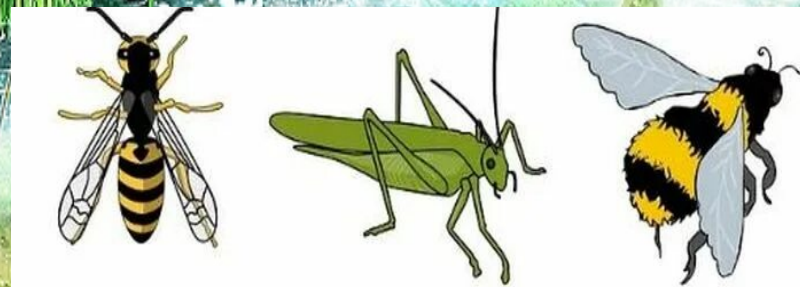

Таабырыннар

Иитээччи: Николаева Прасковья Васильевна .

Таабырын тугу эмэ туохха эмэ холуу, тэннии сатыыртан тахсар. Таабырын киһи өйүн-санаатын, толкуйдаан таһаарар, быһаарар дьобурун сайыннарар. Холоон, сабаҕалаан, туохха сыһыаннаабын быһаарар, таайытын тобулар. Иллэн-кэмнэ, анал дьарыкка, кизһэлэргэ таабырын таайсан оҕо булугас өйүн, хомоҕой тылын эрчийэр, сайыннарар.

Хамсыыр харамайдар.

МБДОУ «ЦРР- «детский сад № 3 «Уруйэчээн»

678230 Республика Саха (Якутия), МР «Верхневиллоуский улус (район)»

с Верхневиллоуск.

- Аҕыс атахтаах араллаан бухатыыр баар уһу (Ооҕуй).
- Сытыйбыкка эрэ сыстар, минньигэскэ эрэ бэрт, саахарга эрэ салан баар уһу. (Сахсырҕа)
- Кынаттаах эрэри көппөт, муостаах да буоллар кэйбэт баар уһу. (Таракаан)
- Солко кур таннары намылуйан турар уһу. (Кустук)

- Көмүс чохтор тохтообокко чыпчылыгнаһаллар уһу. (Сулустар)
- Сытыы быһычча халлааны суруйар. (Чаҕылҕан)
- Күүстээх тыал мингэлээхпин,
- Халлаанынан айанныбын,
- Хаппыт сири быйанныбын.
- Дьэ, ким билэрий,
- Туох-ханнык эбиппиний? (Былыт)

- Көмөлтөтө суох күүстээх күтүр көңүл күүлэйдиир уһу. (Тыал, холорук)
- Кыната суох көппүт, атаҕа суох сүүрбүт. (Былыт)
- Кыһыл көмүс кымныынан кытыастанар баар уһу. (Чаҕылҕан)
Самыыр тустэҕинэ, уот курбуу халлааны хайытар эбит.

- Халлаанынан айанныыбын,
- Хаппыт сири быйанныыбын.
- Дьэ, ким билэрий,
- Туох-ханнык эбишиний? (Былыт)

- Көмөлтөтө суох күүстээх күтүр конүл күүлэйдиир уһу. (Тыал, холорук)
- Кыната суох коппүт, атаҕа суох сүүрбут. (Былыт)

- Кыһыл көмүс кымныынан кытыастанар баар уһу. (Чабылҕан) Самыыр тустэҕинэ, уот курбуу халлааны хайытар эбит. (Чабылҕан)
- Соноҕос атыыр кистээтэҕинэ, сир ньиргийэр уһу. (Этин)
- Турдарбын халлаанна тийиэм этэ диир баар уһу. (Суол)
- Бокурбун-такырбын көннөрдөхпунэ, халлаанна тийиэх этим диир уһу. (Суол)

- Дьиэттэн дьиэҕэ тиэрдэр да, дьиэ иһигэр киирбэт баар уһу. (Суол)
- Быс да быс, быстыбат баар уһу. (Уу)
- Таба буолбатах да суурэр, тыа буолбатах да куугунуур баар уһу. (Өрус)
- Аттаммат да, оҕустаммат да, кыната да суох, атаҕа да суох, ол гынан баран ханна баҕарар тийэр баар уһу. (Тыал)
- Кыыл да, чыычаах да буолбатар, кылыс сытыы муруннаах. (Кумаар)

- Сыты үнүүлээх халлаан саллаата тубэспитин дьөлө анньар уһу. (Тигээйи)

- Кынаттаахпын да коппоппун, харахтаахпын да халлааны корбоппун диир убу. (Балык)
- Барар да суола биллибэт баар убу. (Балык)
- Кынаттаах да коппот, аяхтаах да сацарбат баар уһу (Балык)
- Ким бэйэтинээбэр улахан (ыарахан) таһаҕаһы аһарый? (Кымырдаҕас)
- Ойуоккалас орой буурай баар уһу. (Аһыҥа)

- Сыты саллааттаах, сылбырҕа норуоттаах уордаах ыраахтааҕы баар уһу. (Тигээйи)
- Аҕыс уон айдааннаах ааннаах, түөрт уон түрбүөннээх түннүктээх таас танара дьийэтэ баар уһу. (Тигээйи уйата)
- Күнү көрбөт күтүр бөҕө баар уһу. (Чиэрбэ)

Кыылар.

- Сур, сур дьүһүннээх, Сүрдээх инсэлээх Торҕонноон сылдьан, Суоһуну тардар. (Бөрө)

- Түүн эрэ көстөбүт, дьэргэйэ умайабыт. (Сулустар)
  - Дьэрэкээн оргуһуох өрүһу туора түспүт. (Кустук)
  - Халлаан уота тыктаҕына, бары барыта тиллэр уһу. (Күн)
  - Умайар да умайан буппэт баар уһу. (Күн)
  - Туохтан да туттааҕа суох ыйанан турар уһу. (Ый)
  - Күннээбэр күүстээх, тыаллааҕар мөлтөх, атаҕа да суох хаамар, хараҕа суох да ытыыр баар уһу. (Былыт)
  - Куну-ыйы хаххалыыр хара баар уһу. (Былыт)
  - Ааҕан сиппэт оҕуруо тохтор уһу. (Ардах)

- Манан сонноох киһи сытан-сытан баран, үрэххэ-күөлгэ сүүрэр уһу. (Хаар)
- Илиитэ-атаҕа да суох буоллар, ону-маны ильдэр баар уһу. (Тыал)
- Иһиэрэрэ иһиллэр, бэйэтэ көстүбэт баар уһу. (Тыал)
- Туохтан да элбэх, туохтан да кэбирэх баар уһу. (Хаар)

- Уу буолан баран, ууга уста сылдыар- баар уһу. (Муус)
- Сүгэтэ да суох муосталанар баар уһу. (Муус)
- Сарсыарда аайы көрсөр, киэһэ атаарар баар уһу. (Кун)
- Кун анныгар күлүгэ да көстүбэккэ кууһургуур баар уһу. (Тыал)
- Айдаана суох айанныыр, күүгээнэ суох көтөр баар уһу. (Былыт)
- Балаҕан үрдүгэр кэлтэгэй хамыйах сытар уһу. (Ый)
- Туохтан да күүстээх баар уһу. (Айылҕа)
- Саната суох саба бүрүйэн кэлэр баар уһу. (Туун)
- Эдьий быраатыгар ыалдытты барар, быраат эдьийиттэн куотар. (Кун, ый)

- Кыһын тонгор, сайын устар. (Орүс, үрэх)
- Кыһын кэллэбинэ кыһалҕата кыччыыр баар. (Эбэ)
- Тиит тирэхтээх тинсирики сүүрүк баар уһу. (Тиит)
- От-мас аһылыктаах ойуоккалас оҕочоос баар уһу. (Куобах)
- Ууга олохтоох, от абылыктаах кыыл баар уһу. (Андаатар)
- Тамайа сэлиинэн атарабын, Тайҕа сүдү хаһаайынабын. Адаар муоспун сытыылыыбын Аарыма тииккэ аалынабын Хайа ким билэрий? Ханнык кыыл эбиппиний? (Тайах)

- Сайын борон, кыһын маҕан баар уһу. (Куобах)
- Ким кыһын ойуурга аччык кэрийэ сылдыарый? (Бөрө)

- Өрүүтүн үргүүк, куруутун куттас баар уһу. (Куобах)
- Албын оҕонньор арбаҕаа аатырбыт. (Саһыл)

- Сир анныгар итии болгуо сытар уһу. (Эһэ)
- Уордаахтык орулуур, чаҕааннык часкыйар баар уһу. (Эһэ)
- Икки титириги илдэ сылдыар баар уһу. (Таба)

- Ойуурга олоробун, Саамай күүстээхпин, Арҕахха кыстыыбын, Кыһынын утуйабын – диир баар уһу. (эһэ)
- Саһылтан саллабын. (Куобах)
- Тииттэн тииккэ ыстанабын, Тэллэй хатаран хаһаанабын, Муох таһан оргул уйабын
- Мутук төрдүгэр туттабын. (Тиин)
- Сыһыыга сырбас баар уһу. (Саһыл)
- Бэйэтэ хара, туохүгэр күннээх уһу. (Хара саһыл)
- Сир иһигэр сибигинэйэ Мэхээлэ сытар уһу. (Эһэ)
- Сайын тот, кыһын аччык. (Эһэ)
- Тыына сиик, суорҕана туман, тэллэбэ сиркилэ баар уһу. (Уу)
  - Устар-устар даҕаны устан буһпэт, сүүрэр-сүүрэр даҕаны сүүрэн тохтообот баар уһу. (Өрус)

- Саас үөрдэр, сайын сорүүкэтэр, күһүн аһатар, кыһын ириэрэр баар уһу. (Тыа)
- Ким да кинини күһэйбэт, бэйэтэ кэлэр-барар баар уһу. (Дьыл уларыһыта)
- Улаһата – уһуна биллибэт улуу муора баар уһу. (Халлаан)
- Төкүнүк-бөкүнүк, түү мээчик буолбатах, түүннэри-күннэри эргийэр баар уһу. (Сир)
- Конүлүнэн устар көмүс кытыйа баар уһу. (Кун)

- Кыната суох көтөр, суола суох барар баар уһу. (Былыт)
- Балаһан үрдүгэр барча тохто сытар уһу. (Халлаан сулустара)
- Түөрт ааттаах биир кыыл баар уһу. (Дьыл кэмнэрэ)

- Саас кэллиин да, наһаа кэтириир. Сонуур, Оһолорбуттан аһаан Уойабын ээ, - диир. (Орүс)
- Кыһын ититэр, саас ирэр, сайын сүтэр, күһүн тиллэр баар уһу. (Хаар)

Көтөр кынаттаахтар

- «Кэллэрбин эрэ кэпсиэм, барарбар төрут санарыам суоһа», - диир баар уһу. (Кэһэ)
- Туос-маас сангалаах, тэлиэс-былаас дайбаабыт баар уһу. (Тураах)
- Тор-тор торулуур, маһы тонсуйар баар уһу. (Тонсоһой)
- Илиитэ да суох дьизэтин бэркэ туттар. (Чыычаах)
- Ууга умсаахтыыр, кураанах таһсаахтыыр тугуй? (Хаас)
- Оболонобун диэн уйаламмат, төрүөхтээхпин диэн тубуктэммэт кыыс баар уһу. (Кэһэ)

- Тохсунньу тымныытыгар тон тиити торулатар баар уһу. (Тонсоһой)
- Соһуруу дойдуттан кырбас эт кырайан кэлэр уһу. (Кус)

- Тоџута тардых тордуох тумустаах, батарыта харбыах баџыыр тынырахтаах, түүн үөһүгэр күлэн куһугуруур баар уһу. (Мэкчиргэ)
- Кун сириҥ көччүтэр көрдөөх күндү ырыалаах Күөрэли эрилик баар уһу. (Күөрэгэй)
- Халлаанна кугас былаат тэлээрэ сылдыар уһу(Элиэ)

- Саас аайы хара булуус сонноох киһи киһиргиир уһу. (Тураах)
- Саас, соџуруу дойдуттан сапсына көтөн кэлэммин, «Даах дарараах» сагаран дорооболоһон эрэбин. Хайа ким билэрий, ханнык көтөр эбиппиний? (Тураах)
- Хараџынан сүдбү куһаџан.
Харана буоллаџына харахтанар,
  - Кыһыннары- сайыннары хагдарыйбат хоџуһа баар уһу. (Лабыкта)

Айылџа көстүүтэ.

- Таһырдыа хайа буолар, дыиэџэ уу буолар баар уһу. (Хаар)
- Кэрэ биэ кэлбит суола костүбэт уһу. (Тыал)
- Муора ортотугар көмүс кытах уста сылдыар уһу. (Кун)

- Кус быһый, куба лахсыыр баар уһу. (Уу сүүрүгэ)
- Бастакыта уота, ортокута обуоһа, кэнникитэ кэһиитэ баар уһу. (Чаџылџан, этинг, ардах)

- Ойуурга ойуулаах тэллэх тэлгэнэн сытар уһу.
- (Отон уга)
- Хабархай, хатан аһыбын, Хата, куйааска бэрт аспын
- Кэриигэ, тыаџа кутаабын –
- Кэлэн иттэ сатаайаџын.
- Хайа, кимнит билэрий,
- Ханнык сир аһа эбиппиний? (Хаптаџас)

- Кун анныгар тэлибирии турар баар уһу. (Хатын сэбирдэџэ)
- Илибирэс- тэлибирэс баар уһу. (Хатын сэбирдэџэОттон урут тахсар, хагдарыйыах иннигэр хатан хаалар уһу. (Ньургуһун)
- Сырдыкка сытыйан туһэр баар уһу. (Мэкчиргэ)

- Кынкынас ырыам иһин
тэннииллэр,
бииҮин
Хайа ким билэрий,
көтөр эбиппиний? (Кыталык)

- Куска-хааска тойоммун
Куоттарбакка ситэбин:
Кынатым тыаһа олуһун,
Кырата, холорук силлиэбин. (Мохсоҕол)

Таас хайа чабырҕайыгар
Таптаан уйа туттабын,
Халлаан киэн куйаарыгар
Хаһаайынны туттабын. (Хотой)

Кырыымпаҕа
- Кынаттаах көтөр
Кыраһыабайа, - дииллэр
Ханнык

От-мас, үүнэһи.

- Сайын симэнэр, кыһын сыгынньахтанар баар уһу. (Тыа)
- Сайын сангыах кэтэр, кыһын устан кэбиһэр баар уһу. (Тыа)
- Бэргэһэ иччитэ бээгэй оҕонньор баар уһу. (Тэллэй)

- Уоттаах оҕуруонан киэргэммит улуу хотун баар уһу. (Харыйа)
- Төбөтө суох да сэлээппэлээх, соҕотох атахтаах да, саппыкыта суох баар уһу. (Тэллэй)
- Сааһын тухары дьуһунэ кубулуйбат баар. (Харыйа)

Чуумпу сарсырданы уйгуурдан
хаһынан уруйдуубун,

Тумараҕа, маарга дугуйданан,
Туйгуннук сайыны туоруубун. (Туруйа)

- Бүтэй дьыэттэн төлө көтөн тахсар баар уһу. (Сымыттан көтөр оҕото тахсара)
- Кэрэттэн кэрэ таас тахсыбыт, кэрэттэн кэрэ төрөөбүт. (Сымыт)

Чугдаан

- Кыһыл ырбаахы кыысчааны, төнкөйбөтөххүнэ, булбаккын.
(Дьэдьэн)
- Ханнык тыаһаабат чуораан баарый? (Чуораан сибэкки)
- Сытан баран турбат, охтон баран сыбарыйбат баар уһу. (Тиит мас)
- Үйэтин тухары үнэ-сүктэ турар баар уһу. (Талах)
- Арыы иһигэр арбайбыт баттахтаах абааһы кыргыттара тураллар уһу. (Дулбалар)
- Оттон урут тахсар, хагдарыйыан иннинэ хатан хаалар баар уһу.
(Ньургубун)
- Кыһын үрүн сабынньахтаах, сайын күөх солко былааччийалаах баар уһу. (Хатын)